

SİBER DÜNYADA DEMOKRASİNİN DÖNÜŞÜM İMKANLARI: YASAMA MECLİSLERİ ÖRNEĞİ

Davut ATEŞ*

Özet

Siber dünyada yaratılmış olan e-toplum ve e-devlet çağdaş demokratik siyasetin bildiğimiz konvansiyonel araçlarında önemli değişimler getirmeye gebe. Özellikle temsili demokrasinin son birkaç yüzyıldır süren hükümranlığı siber teknolojilerin sunduğu imkanlar tarafından hiç olmadığı kadar tehdit edilmektedir. Demokratik uygulamalar temsil yerine daha fazla “doğrudan” biçimleri içerecek biçimde bir değişime zorlanmaktadır. Bu bağlamda tartışılması gereken en temel konulardan biri, temsili yasama meclislerinin günümüzün siber koşulları altında sahiden gerekli olup olmadığıdır. Bu analizde kısaca temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye geçişi kolaylaştıran maddi altyapıyı hazırlamakta olan siber teknolojiler sayesinde modern demokrasinin abidesi konumundaki yasama meclislerinin her geçen gün meşruiyet kaybına uğramalarının ve nihayetinde ortadan kaldırılmalarının mümkün olduğu iddia edilmiştir. Çalışmanın amacı çağdaş demokrasilerde vazgeçilmez olan temsili karakterdeki mevcut yasama meclislerinin siber demokrasi döneminde tasfiyesine ilişkin muhtemel tedrici dönüşümün açıklanmasıdır.

Anahtar Sözcükler: Modern demokrasi, Siber teknolojiler, Yasama Meclisi, Doğrudan yasama.

POSSIBILITIES OF DEMOCRACY TRANSFORMATION IN CYBERWORLD: THE CASE OF LEGISLATION ASSEMBLIES

Abstract

E-state and e-society created in current cyber world are to produce significant changes in conventional instruments of democratic politics. Particularly hegemony of representative democracy is being unprecedently challenged by advances provided by cyber technologies. Contemporary democratic practices are forced to transform into becoming more “direct” forms instead of representation. Within this context one of the important topic that should be debated is whether legislating assemblies are actually necessary or not under cyber conditions today. In this paper it is argued that legitimacy of legislating assemblies deemed as one indispensable of modern democracy is depreciating, which is going to lead even to their removal. The aim of the paper is to present some possibilities of gradual transformation and finally removal of legislating assemblies.

* Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü. Ulaşmak için davutates333@gmail.com

Key Words: Modern democracy, Cyber technologies, Legislation Assembly, Direct legislation.

Giriş

İletişim ve internet teknolojilerin son çeyrek yüzyılda yarattığı değişimler sonucunda gün geçmiyor ki “reel hayat”ın bir bölümü daha “siber dünya”ya (e-dünya, sanal dünya) devredilmemiş olsun. Haberleşme, bilgi, medya ve basın yayın, sosyal hayat, bankacılık, ticari ve mali işlemler, reklam, araştırma geliştirme, kamusal işlemler, eğitim bunlardan yalnızca bazılarıdır. Nihayet vatandaşın devletle olan işlemlerinin de neredeyse tamamının kısa süre içerisinde siber dünyaya aktarılması bekleniyor ki bunun altyapısını teşkil edecek olan e-devlet şimdiden faal durumdadır.

Peyderpey hayatın her bir alanını bünyesine katan siber dünyada demokrasinin nasıl işlevsel olacağı meselesi de genel gidişattan payını almaktadır. Eğer beşeri hayat siberleşiyorsa, bu gelişme kaçınılmaz olarak kamusal yönetim, yani devlet işlerinin, dolayısıyla demokrasinin de siberleşmesi sonucunu getirecektir. İçinde bulunduğumuz dönemde devlet işlerinin yalnızca vatandaşlık işlemlerinde bu noktada bir ilerleme kaydedilmiş bulunmakta, fakat önümüzdeki dönemde sadece vatandaşlık işleri değil, bizzat devletin kendisinin siberleşmesi, yönetim mekanizmalarının belirlenmesi ve bunların çalışma biçimlerinin yeni dünyaya uyum sağlaması gerekecektir.

Böyle bir gelişme büyük olasılıkla son birkaç yüzyıldır insanlığın alıştığı modern temsili demokrasinin ciddi bir gözden geçirmeye tabi tutulması sonucunu getirecektir. Devletin özüne ilişkin siberleşmenin temsili demokrasiyle bağlantılı biçimde gündeme gelmesinin en önemli nedeni tabi ki temsili demokrasinin oturduğu zeminin meşruiyetinin sorgulanacak olmasıdır. Bu kapsamda ilk ele alınması gereken konulardan biri elbette temsili yasama meclislerinin konumudur.

Siber Demokrasi ve Doğrudan Yasama

Doğrudan demokrasi yerine temsili demokrasinin modern dönemde bu kadar yaygınlaşması ve kabul görmesinin gerekçeleri üretilirken dayanılan noktalar bugün siber dünya tarafından

ortadan kaldırılmaktadır. ‘‘Neden temsil?’’ sorusuna karşılık öne sürülen ve herkesin zoraki kabullendiği gerekçeler, ülke coğrafyasının genişliği, nüfusun kalabalıklığı ve modern devlet işlerinin karmaşıklığı gibi oldukça ikna edici unsurlardı. Bu kadar geniş coğrafyalardan bu kadar kalabalık insan topluluklarının bir araya gelerek gündemi bir o kadar karmaşık devlet işlerini doğrudan yöntemlerle tartışıp bir sonuca ulaştırmaları imkansız olarak görülüyordu. Doğrudan demokrasinin modern topluma pek uygun bir yönetim şekli olmadığı sonucuna varmak hiç de zor değildi. Yönetim biçiminin demokrasi olması konusunda bir uzlaşma olacak ise işleri temsilcilere havale etmekten başka çıkar yol yoktu. Bu nedenlerle devletin en önemli iki organı olan yasama ve yürütme üyelerinin belirlenmesi amacıyla dönemsel seçimler yapılması ve seçilen temsilcilerin anayasal çerçevede içinde gerekli yasaları yapmaları ve devleti yönetmeleri uygun görülmüştü. Geniş kitleler bu gerekçelere ikna olmuş olacak ki, en azından birkaç yüzyıldır temsili demokrasi dünya üzerinde kabul gören bir yönetim şekli olmuştur.

Oysa bugün teknolojinin sunduğu imkanlar temsili demokrasiyi meşru kılan bütün gerekçeleri büyük ölçüde aşındırmaktadır. Günümüzde sosyal medya ağlarında milyonlarca insan bir araya gelebilmekte, birçok konuyu tartışıp bir sonuca vardırabilmektedir. Coğrafyanın genişliği ve nüfusun kalabalık olması artık temsili demokrasiyi meşrulaştıran zorluklar olmaktan çıkmış durumdadır. İnsanlar fiilen olmasa bile sanal ortamda toplanabilmektedir. Sayısal çokluk veya uzak mesafelerin dayattığı temsilci seçme zorunluluğu günümüzde büyük ölçüde aşınmıştır. Geriye yalnızca modern devlet işlerinin arz ettiği karmaşıklık kalmaktadır. Bunun herkes tarafından kolay anlaşılamayacağı, bu nedenle her bir insanın devlet işlerini ayrıntılı anlamaya çalışmak yerine anlama işini seçeceği temsilcilere devretmesi mecburiyeti bulunduğu ileri sürülebilir. Fakat bu karşı çıkış bile artık ikna edici olmaktan hızla uzaklaşmaktadır, çünkü yeni tasarlanan ve hayata geçirilen ‘‘akıllı makineler’’ ve bilgisayar programları sayesinde karmaşık devlet işlerinin vatandaş için oldukça basite indirgenebileceği, böylece her bir vatandaşın temsiliye ihtiyaç duymadan devlet işleriyle ilgili neler yapması gerektiği konusunda bir fikre ulaşmasının hiç de zor olmadığı ortadadır. Bu kritik konuda bile yeni teknolojiler temsili demokrasiyi aşındırmaya devam edecek gibi görünmektedir.

Bu kapsamda cevabı aranması gereken en önemli sorulardan biri, siber dünyanın temsili demokrasinin öncelikle hangi unsurlarını gittikçe gereksizleştirdiğidir. Modern temsili demokrasilerde halk yasa yapma ve yönetme işlerini halletmek için iki ayrı temsilciler grubu

belirlenmektedir. Yasa yapıcılar yasama meclislerini, yöneticiler ise yürütme erki diye tanımlanan hükümet veya kabineyi oluşturmaktadır. Yürütme erkinin siber demokrasi döneminde kısa vadede doğrudan halka devredilmesi ve temsili hükümetlerin sona erdirilmesi pek olası değildir. Elbette daha uzun vadede akıllı makinelerin yürütme işini üstlenmesi ve yönetimin sıfır hata ile yürütülmesi amacına matuf olmak üzere bu alanda beşeri temsilci belirlemenin gereksiz olacağı bir merhalenin gelmesi mümkündür. Böyle ileri bir aşamada yürütme işi de akıllı makineler yardımıyla doğrudan halk tarafından icra edilebilecektir.

Fakat içinde bulunduğumuz dönemde her geçen gün gereksizleşme süreci içinde görülen unsur temsili yasama meclisidir. Siber çağda demokratik yönetim biçimlerinde yasa yapmak üzere temsilciler belirlenmesi pratiği artık meşru zemininde gittikçe uzaklaşmaktadır. Her bir vatandaşın internete erişiminin bulunmaması, bir kısım vatandaşların bu yeni teknoloji konusunda yeterli bilgi seviyesine sahip olmaması ve ağ güvenliğinin henüz tam olarak sağlanmadığı noktalarından hareketle temsili yasama meclisleri belki bir süreliğine daha varlıklarını devam ettirebilir. Ancak kısa süre içerisinde bu gerekçelerin de ortadan kalkacağını öngörmek zor değildir. Zira siber alan dünyanın her bir noktasından erişilebilir konuma gelmekte, erişimin maliyeti gittikçe ucuzlamakta, hatta bazı ülkelerde ücretsiz bulunmaktadır. Ayrıca bu yeni teknolojiye görece uzak kalacağı farz edilen yaşlı nesiller hiç beklenmediği biçimde sanal dünyaya uyum sağlamak ve hızla yeni imkanları kullanmayı öğrenmektedir. Güvenlik önlemleri ise gündemden güne gelmekte ve daha güvenli bir sanal ortam geliştirilmektedir. Sanal ortamın yasama işinin doğrudan halka devredilebileceği güvenli bir araç olmadığı iddiası şimdilik kabul edilse bile, güvenlikle ilgili açıkların kısa süre içerisinde asgari düzeye indirilmesi mümkün görünmektedir. Bu konu belki de siber demokrasi dönemindeki güvenlik arayışlarının en önemli başlıklarından biri olacaktır. Halkın doğrudan yasa yapma sürecinin sanal ortamda hakerlar tarafından ele geçirilmesi riski tıpkı temsili sistemlerde yasama meclislerine karşı yapılan darbeler gibi değerlendirilebilir. Darbelerin önlenmesi için sistem ne tür önlemler alıyorsa, buna paralel olarak sanal ortamda halkın iradesinin tecelli etmesini sağlayacak güvenlik önlemlerinin de siber dünyada sağlanabilmesi gerekir.

Sahip olduğu bir kısım risklere rağmen, en azından yasama faaliyeti konusunda temsili demokrasiden doğrudan demokrasiye geçişin maddi imkanları mevcuttur. Bundan sonra yapılması gereken veya üzerinde düşünülmesi gereken husus, büyük olasılıkla bu geçişin teknik altyapısını sağlama meseleleridir. Bunun iki boyutu bulunmaktadır. *Birincisi* maddi

altyapıdır. Bir ülkedeki yetişkin bütün vatandaşların aynı platformda buluşmasını, görüş alışverişinde bulunmasını, gruplar oluşturmasını, öneriler sunulmasını, oylamalar yapılmasını sağlayacak imkan maddi altyapı boyutunu ilgilendiren başlıca noktalardır. Esasında sosyal medya ağları bu alanda önenmli birer örnek olarak ortada durmaktadır. Bu ağların çalışma biçimleriyle e-devletin bilgi altyapısının (vatandaşlık kimliği ve e-imza gibi kritik bilgiler) birlikte ele alınmasıyla sanal ortamda gerçek bir “halk meclisi” oluşturulması mümkündür. Nüfusu birkaç milyon olan ülkelerde bu maddi altyapının oluşturulmasının daha kolay, nüfusu birkaç yüz milyon olan büyük ülkelerde ise biraz daha zor olacağı açıktır. Aslında buradaki kolaylık veya zorluk yalnızca sistemin merkezi işletim sisteminin hacmiyle ilgili bir konudur. Altyapının maddi boyutunun nasıl işler hale getirilebileceği konusunda bilgisayar mühendisleri ve programcılarının yapacağı çalışmalar yol gösterici olacaktır.

İkincisi hukuki altyapıdır. Yetişkin bütün vatandaşların üye olduğu sanal ortamdaki halk meclisinin çalışma usul ve esasları bu kapsamdadır. Herhangi bir ülkedeki yasama meclisinin bir iç tüzüğü vardır. Burada meclisin çalışma usullerine ilişkin esaslar belirlenmiştir. Yasama meclisleri yaptığı bütün faaliyetlerde anayasaya paralel olarak söz konusu iç tüzüğe riayet etmek zorundadır. Sanal ortamdaki halk meclisinin de benzer bir çalışma tüzüğü olacaktır. Bu, mevcut temsili yasama meclisinin iç tüzüğünün halk meclisinin çalışma tüzüğü şeklinde güncellenmesi olarak da ele alınabilir. Yasa tekliflerinin en az kaç vatandaş tarafından verilmesi gerektiği, tekliflerin ne kadar askıda kalacağı, oylamanın nasıl ve hangi sürede yapılacağı, karar yeter sayısının ne olacağı, tekliflerle ilgili görüşmelerin nasıl yapılacağı, halk meclisinin gündeminin nasıl ve hangi orandaki çoğunluk tarafından belirleneceği gibi birçok nokta tıpkı meclis iç tüzüklerinde yapıldığı gibi belirlenebilir.

Günümüz koşulları dikkate alındığında maddi ve hukuki altyapının pek çok ülkede kısa süre içerisinde oluşturulması ve belirli bir geçiş dönemi neticesinde yasama faaliyetlerinin tamamının doğrudan halka devresilmesi olanağı bulunmaktadır. Hatta Avrupa Birliği'nin bazı kurumlarında yaygın biçimde uygulanmakta olan “vatandaş girişi” bu alanda mini bir örnek olarak ele alınabilir. Özellikle batı Avrupa'daki gelişmiş liberal demokratik ülkelerin pek çoğunda yasama meclislerinin doğrudan halk meclisine evrilmesi sürecinin önümüzdeki orta vadede başlaması sürpriz olmayacaktır.

Yasama meclisinden halk meclisine dönüşümün ani ve keskin olmayacağı, bunun yerine yerel ölçekten ulusal ölçüğe doğru evrimi de içeren tedrici bir sürecin işleyeceği ileri sürülebilir.

Hatta bu evrim oldukça uzun bir geçiş dönemini kapsayabilir. Geçiş döneminin başlıca aşamaları aslında yasama meclisindeki yetkilerin parça parça doğrudan halk meclisine devri biçiminde gerçekleşecektir. Bu noktada dört ana evreden bahsetmek mümkündür:

1. Meclis gündeminin belirlenmesi. Yasama meclisi kanun yapmaya devam edecektir. Fakat hangi tekliflerin öncelikle görüşülmesi gerektiği hususunda nihai kararı verme yetkisi halka devredilebilir. Sanal imkanlar yoluyla halktan en çok sayıda oy alan tekliflerin mecliste öncelikle bir sonuca bağlanması zorunluluğu bulunur. Zaten birçok siyaset bilimci yasama meclisinin gündeminin belirlenmesinde halkın katılımının teşvik edilip edilmediği noktasını bir ülkedeki demokrasi seviyesiyle doğru orantılı olarak görür. Halk yasama meclisinin gündeminin belirlenmesine ne kadar etkin katılabiliyorsa, o ülkede demokrasinin iyi işlediği sonucu çıkarılır. Bu kapsamda siber dünya halkın yasama meclisinin gündeminin belirlenmesinde tek yetkili olmasına kısa vadede imkan verebilecek niteliktedir.

2. Yasa teklif yetkisinin devri. İkinci aşamada yasa teklifi getirme yetkisi halka devredilebilir. Yasama meclisi gelen tekliflerin kabulü veya reddi yönünde nihai kararı vermeye bir süreliğine daha devan eder, fakat yasa teklifi getirmez. Bunun yerine belirli sayıdaki vatandaşın katılımıyla ortaya çıkan girişimlerle halk hangi yasaya ihtiyacı olduğunu kendisi belirleyip, teklifi yasama meclisinin gündemine getirebilir. Buradaki kritik konu, yasama meclislerinin kanun teklifi yapma yetkisinin halka devredilmesidir. Siber dünya bunun için gerekli maddi altyapıyı kısa sürede hazırlayabilecektir.

3. Pilot yerel uygulamalar. Bu aşamada yerel ölçekteki meclis yetkileri doğrudan halka devredilebilir, hatta bu uygulama ulusal ölçek için pilot bir uygulama gibi ele alınabilir. Bir köyde, mahallede veya şehirde yerel meclisler yerine halk doğrudan yerel yönetimin yetki alanına giren konularda yasal düzenlemeyi kendisi yapabilir ki bu evre ulusal ölçeğe göre çok daha kısa vadede yaşanabilecek bir tecrübedir. Buradan yola çıkarak küresel düzeyde nüfusu daha az olan ülkelerde ulusal yasama meclislerinin yetkilerinin daha kısa vadede doğrudan halka devredilebileceği, oysa nüfusu daha kalabalık ülkelerde bu geçişin daha uzun bir dönemi gerektirebileceği sonucu da ortaya çıkar.

4. Tam egemen halk meclisinin tesisi. Son aşama ise halkın ulusal düzeyde yasa yapma yetkisini doğrudan kullanmasıdır. Bu evrede temsili yasama meclisleri artık tasfiye edilmiş olacaktır. Esasında bu durum hep ifade edilen ama her zaman belirli bir elit grubunun elinde

kalan “halk egemenliğinin sahiden inşa edilmesi” demektir. Nüfusun kalabalık ve coğrafyanın geniş olduğu gerekçeleriyle doğrudan demokrasi karşısında meşrulaştırılan temsili demokrasi böylece bazı alanlar itibarıyla geride bırakılabilir. Muhtemeldir ki demokrasinin bu yüzyıldaki serüveninde halkın kendi temsilcilerinden esasen kendisine ait olan bir kısım yetkileri geri alması ve tedrici biçimde doğrudan demokrasiye geçişin hikayesi yazılacaktır.

Yasaları halkın doğrudan kendisi yapması, çağımızda temsili demokrasinin başka tür rejimlere dönüşmesi riskini büyük ölçüde izale edecektir. Çünkü temsilcilerin yaptığı yasaların pek çoğunun nihayetinde fiili oligarşinin ideolojik öncelikleri veya çıkarları ekseninde yapıldığı herkesçe malumdur. Üstelik toplumu kendi kendine yaşayan bir organizma gibi değerlendirirsek, yasa yapma işinde doğrudan demokrasiye başvurulması toplumun kendi tabii şartları içerisinde dönüşmesinin önünü açar. Oysa yasa yapma yetkisinin temsili meclislerde olduğu ve temsilcilerin seçim sistemlerinin kötüye kullanıma, manipülasyona ve propagandaya açık olduğu günümüzde, meclis çoğunluğuna güvenerek bir kısım kadroların kendi idealleri doğrultusunda toplumu zorla dönüştürme, toplumsal mühendislik uygulaması yapma imkanları mevcuttur. Toplumsal mühendislik, toplumsal organizmanın doğallığının bozulması, sonuçta birtakım ciddi çatışmaların ve sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda yasa yapma yetkisinin vekiller tarafından değil asıllar (halk) tarafından kullanılması temsili sistemde her zaman oluşmaya müsait oligarşilerin ortaya çıkış imkanlarını azaltacağı, böylece demokrasilerin temsilciler tarafından başka tür rejimlere dönüştürülme tehlikesini azaltacağı öngörülebilir.

Sonuç

Beşeri hayatın siber alana transfer edildiği bir ortamda, böylesi bir gelişmeden siyasal alanın muaf kalması olası değildir. Demokrasi de doğal olarak “siber demokrasi” haline gelecek ve alıştığımız bir kısım yol ve yöntemlerin kökten değişimiyle sonuçlanabilecektir. Nitekim son dönemde ortaya çıkan bir takım yeni sosyal hareketler tamamen sanal ortam merkezli biçimde organize olmakta ve harekete geçmektedir. Aslında siber ortamın siyasal sonuçlarının neler olabileceğine ilişkin yaşadığımız tecrübeler oldukça sınırlıdır. Fakat bu durum önümüzdeki dönemde siber dünyada siyasetin nasıl icra edileceği, özellikle de demokratikleşmenin hangi minvalde ivme kazanacağına ilişkin bazı öngörüler yapılmasına engel değildir.

Yüzyıllardır teknik gerekçelerle doğrudan demokrasiye karşı yüceltilmiş olan temsili demokrasi, siber teknolojinin gelişmesine paralel biçimde aslına, yani doğrudan demokrasiye dönüşme zorlamasıyla karşı karşıya kalmaktadır. Teknoloji gelişip vatandaşlar söz konusu teknolojiyi hayatın farklı alanlarında kullandıkça, siyasal alanda yasa yapmak üzere seçtikleri temsilcilerin halk adına doğru işler yaptıkları konusundaki şüpheler de artacaktır. Siber teknoloji siyasal alanda temsilcilerin meşruiyetini aşındırıcı ve azaltıcı bir işlev üstlenmektedir. Bu kapsamda teknik olarak halkın yasa yapmak üzere bir temsilciler grubu (meclis) seçmesinin gereksizliği daha fazla gün yüzüne çıkmaktadır. Vatandaşlar aynı anda aynı ortamda buluşabiliyorsa; sosyal, ticari ve eğlence amaçlı faaliyetlerin yanında kendilerinin tabi olacakları yasaları sanal ortamda kurulacak halk meclisinde yapma becerisini neden gösteremiyorlar ki?

